

11. DÖNEM TBMM'DEKİ YASAMA FAALİYETLERİ VE ETKİN ŞAHSİYETLER ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Cengiz SUNAY*
Bilal TUNÇ**

ÖZ

1946'dan 1960'a kadar on dört yıl boyunca varlık gösteren Demokrat Parti (DP), Türk siyasi tarihinde derin izler bırakmış bir siyasi kuruluştur. 1946'da kurulan ve dört yıl boyunca muhalefette kalan DP, 14 Mayıs 1950 seçimleriyle iktidara gelmiş ve sırasıyla yapılan 1954 ve 1957 seçimlerini de kazanarak on yıl boyunca iktidarda kalmayı başarmıştır. Başta Celal Bayar olmak üzere Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü tarafından kurulan DP'nin tarihinde 1957 seçimleri son derece önemlidir. Zira bu seçimler, bahsi geçen partinin sonunun başlangıcını oluşturmuştur. Esasında DP, iktidara gelmesinin ardından 1950-1954 yılları arasında ülkeye ekonomik ve siyasal anlamda büyük katkılar sağlamış ve bundan dolayı da 1954 genel seçimlerini de büyük bir çoğunlukla kazanmıştır. Ancak 1955'ten sonra başta siyasi ve ekonomik sorunlar olmak üzere birçok etken, DP'ye karşı halktan ve muhalefet partilerinden büyük tepkilerin oluşmasına ortam hazırlamıştır. Bu süreçte söz konusu sorunlardan ötürü hem muhalefetten hem de halktan tepki alan DP, baskıcı mahiyette kanunlar çıkararak tepkilerin önüne geçmek istemiş ve bunun bir adımı olarak da 1958'de yapılması gereken genel seçimleri bir yıl erkene almıştır. Bu bağlamda 27 Ekim 1957'de yapılan seçimler neticesinde TBMM'de 11. Dönem yasama dönemi başlamış oluyordu. Yukarıda izah olunduğu üzere 1957 seçimleri DP'nin son derece zorlu bir döneminde yapılmıştır. Haliyle de böyle zorlu bir süreçte oluşturulan yeni Meclis'te iktidar ve muhalefet partileri arasında büyük tartışmalar yaşanmış ve bu zorlu süreç, Türkiye Cumhuriyeti'ni 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesini yaşamasına ortam hazırlamıştır. Bu çalışmanın hazırlanmasındaki temel amaç ve hedef, DP'nin çok zor şartlar altında kazandığı ve yeniden iktidar geldiği 1957 seçimlerinden sonra TBMM'de nasıl bir ortamın oluştuğunu ve bu tartışma ortamlarında önemli kişilerin rollerini ve etkilerini ortaya çıkarmaktır. Bu amaç ve hedef doğrultusunda, tarafımızdan hazırlanan çalışma telif eserlerden istifade edilerek oluşturulmuştur. Son olarak, bu makale nitel bir çalışma olup; burada doküman analizi tekniği kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Adnan Menderes, Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti, 1957 Seçimleri, 11. Dönem TBMM.

AN EVALUATION ON LEGISLATIVE ACTIVITIES AND INFLUENTIAL PERSONALITIES IN THE 11TH TERM PARLIAMENT

ABSTRACT

The Democrat Party (DP), which existed for fourteen years from 1946 to 1960, is a political organization that left a deep mark on Turkish political history. The DP, which was founded in 1946 and remained in the opposition for four years, came to power with the elections of May 14, 1950 and managed to stay in power for ten years by winning the

Gönderilme Tarihi: 25 Haziran 2024

Kabul Tarihi: 9 Eylül 2024

* Doç. Dr., Yalova Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Yalova, ORCID: 0000-0001-8205-7518, e-posta: cengizsunay@hotmail.com

** Prof. Dr., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, ORCID: 0000-0001-5361-8494, e-posta: btunc@agri.edu.tr

elections of 1954 and 1957 respectively. The 1957 elections were extremely important in the history of the DP founded by Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan, and Fuat Köprülü. Because these elections were the beginning of the end of the party in question. In fact, after coming to power, the DP made great economic and political contributions to the country between 1950 and 1954, and therefore won the 1954 general elections with a large majority. However, after 1955, many factors, especially political and economic problems, created an environment for major reactions against the DP from the public and opposition parties. In this process, the DP, which received reactions from both the opposition and the public due to the aforementioned problems, wanted to prevent the reactions by enacting repressive laws, and as a step to this end, the general elections that should have been held in 1958 were postponed one year earlier. In this context, as a result of the elections held on October 27, 1957, the 11th term of the legislative session of the Turkish Grand National Assembly had begun. As explained above, the 1957 elections were held during a very challenging period for the DP. Naturally, there were great debates between the ruling and opposition parties in the new Parliament, which was formed in such a difficult process, and this difficult process prepared the environment for the Republic of Turkey to experience the Military Coup of May 27, 1960. The main purpose and goal of preparing this study is to reveal the environment that was created in the Turkish Grand National Assembly after the 1957 elections, which the DP won under very difficult conditions and came to power again, and the roles and influences of important people in these discussion environments. In this context, the main purpose of this article is to reveal how important developments in the country after the 1957 elections affected Turkish politics in the light of scientific data. In line with this aim and objective, this study was created by making use of copyrighted works. Finally, this article is a qualitative study; document analysis technique was used here.

Keywords: Adnan Menderes, Republican People's Party, Democrat Party, 1957 Elections, 11th Term Turkish Grand National Assembly.

Giriş

Türk siyasi tarihinde Demokrat Parti'yi doğuran süreç, aynı zamanda Türkiye'de çok partili yaşamı da başlatmıştır. Çok partili yaşama geçiş sürecinde Cumhuriyet Halk Partisi'nden (CHP) istifalar artmış ve istifa eden teşkilatlar, yer yer ve çoğunlukla toplu bir şekilde DP'ye geçmişlerdir. Bu gelişme karşısında CHP'de, yeni partiye katılanlara yönelik baskılar arttırılmıştır. Tüm bu baskılar; DP'ye katılımları engellememiş, tam tersine arttırmış ve partinin halk nezdinde teveccüh görmesine ve kitle partisi olmasına, istenmese de katkı sağlamıştır. Kısa zamanda büyük kitlelere ulaşan bir siyasal parti haline gelen DP, 14 Mayıs 1950 Milletvekili Genel Seçimlerini kazanarak iktidara gelmiştir. On yıl iktidarda kalan DP, 1950 ve 1957'de yapılan genel seçimlerde rekor seviyede oy oranlarına ve dolayısıyla seçmen desteğine sahip olmuştur (Tunç ve Şahin, 2015: 31-69). DP'nin Türk Demokrasi Tarihi'nde bu kadar önemli bir yere sahip olmasında, CHP ile girmiş olduğu siyasal mücadelede; bu zamana kadar temsil edilmeyen geniş kitlenin sıkıntı ve ihtiyaçlarını doğru tespit edip, doğru müdahaleler yapmasının büyük bir rolü olduğu söylenebilir.

Yukarıda izah olunduğu üzere Türkiye'nin çok partili siyasal yaşamında önemli bir yer edinen DP, kuruluşunun üzerinden henüz dört yıl geçmişken, 1950 seçimleriyle iktidara gelmiş ve 1954 ile 1957'de yapılan seçimleri de kazanarak iktidarda kalmaya devam etmiştir. Dönem, Türk siyasî tarihinde "DP dönemi" olarak adlandırılmaktadır. Bu süreç içerisinde demokrasinin yerleşmesine yönelik beklenti düzeyinin yüksek, ancak söz konusu beklentinin gerçekleşme ihtimalinin zayıf olduğu söylenebilir. Zira DP döneminde uygulanan bazı politikalar, muhalefet tarafından ciddi anlamda eleştirilmiş ve bu durum iktidar ile muhalefet arasında mevcut sorunların daha da artmasına zemin hazırlamıştır (Tunç-Akarça 2022: 1546-1547). CHP'nin yer yer militarist muhalefetle yürüttüğü yıkıcı iş birliği karşısında girişilecek bir darbenin yarattığı endişenin bertarafına yönelik; tedbir kabilinden girişilen: "Vatan Cephesi" ve "Tahkikat Komisyonu" gibi moral ve fiili yapılanmalar; muhalefetin kullanacağı propaganda kozlarına dönüştürülmüş; DP'nin, CHP'nin geleneksel müttefikleri olarak gördüğü, yargı ve orduya yönelik bazı

uygulamaları ve bu kesimlerin toplumsal pastadan aldıkları paydaki düşüşle, ekonomide istikrarın temin edilememesi, muhalefetin dozunu arttırmıştır. İktidarla muhalefet arasındaki çatışma, 27 Mayıs darbesiyle sonuçlanan bir evreye girmiştir.

Çalışmanın ana ekseninde bulunan; 1957 sonrası parlamentosu, aynı yıl yapılan erken genel seçimler sonucunda oluşan ve ancak üç yıl yasama faaliyeti sürdürebilen bir meclistir ve 27 Mayıs darbesi neticesinde feshedilmiştir. Türk siyasi tarihinde önemli gelişmelerin yaşandığı, iktidarla muhalefet arasında demokratik tartışma boyutunu aşarak ciddi çatışma boyutunda münakaşaların yaşandığı bu dönem parlamentosunun üyeleri, cumhuriyet tarihindeki ilk askeri darbeye maruz kalmışlardı. Zira bu darbe neticesinde, seçmenin meşru çoğunluğunun iradesiyle iktidara gelmiş olan Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes, Maliye Bakanı Hasan Polatkan ve Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu başta olmak üzere; bütün DP'li mebuslar, darbeyi yapan Milli Birlik Komitesince oluşturulmuş olan Yüksek Adalet Divanı'nda yargılanarak ağır cezalara çarptırılmışlardır (Tunç 2020: 366-367; Sunay ve Tunç 2021: 3908-3909; Tunç 2020: 665).

1957-1960 döneminde 11. Dönem TBMM'nin yasama faaliyetleri ise ayrı bir önem taşımaktadır. Bir kere, 27 Ekim 1957'de yapılan seçim, Türkiye Cumhuriyeti tarihinin, 1946 seçimleri sayılmazsa, vaktinden evvel yapılan ilk seçim, yani bir erken seçimdir. 14 Mayıs 1950 seçimleriyle birlikte başlayan DP iktidarı yıllarının; biraz da tatbik edilen liste usulü seçim sistemi nedeniyle, ezici meclis üstünlüğünün azalsa da sürdüğü; ancak oy yüzdesi bakımından ilk kez ülke genelindeki seçmen sayısının yarısından çoğunu yitirdiği bir seçimdir. 1950 ve özellikle 1954 seçimleri sonrasında meclis içinde sayıca çok az, cılız muhalefetin yerine bir önceki iki döneme kıyasla, oldukça fazla sandalye sayısına ulaşan muhalefetin sesinin daha gür çıkmaya başlaması açısından da önemlidir (Sunay 2002, ss.129-134).

1957 Milletvekili Genel Seçimlerinden sonra yasama faaliyetlerinin yürütülmeye başlandığı 11. Dönem TBMM'sinde hemen her meclis oturumunda ve komisyonlarda iktidarla muhalefet arasında sert tartışmalar olmuş ve aralarında neredeyse hiçbir konuda görüş birliği tesis edilememiştir (Tunç 2020 (a): 366-367; Sunay ve Tunç 2021: 3908-3909; Tunç 2020 (b): 665; Tunç, 2020 (c): 445-446). Bu çerçevede, TBMM'deki muhalefetin yanı sıra DP grubunun da kaynakıldığı, parti içi muhalefetin günden güne kabinedeki kimi bakanlar nezdinde gösterdiği tepkilerin, gittikçe bakan düşürme boyutuna dönüşmesi söz konusudur. Bu da dönem itibarıyla, TBMM'nin nasıl bir durumda olduğunu ve yasama faaliyetlerinin ne derece kötü şartlar altında yapıldığını göstermesi bakımından son derece önemlidir.

11. TBMM Yasama Dönemi üzerinde ciddiyetle durulması hususundaki hassasiyetin ihmal edildiği aşikâr ve bu dönemde cereyan eden: 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesinin gelmekte olduğunun ilk belirtisi olan 9 Subay Olayı da son derece önemlidir. Irak'ta meydana gelen darbeye birlikte uluslararası sistemin bölgeyi yeniden tasarılma sürecini başlatması; Kıbrıs meselesinin, gelecekte Türkiye'nin yapacağı askerî harekâta hukuki dayanak sağlayacak garantörlüğün gerçekleştirilmesi boyutunu da içerecek şekilde bir anlaşmaya bağlanması, yine bu dönem içinde meydana gelen mühim gelişmelerdir. Darbenin en temel meşruiyet gerekçelerinden biri olan ve yanlıları tarafından adeta bardağı taşıran son damla olarak takdim edilen ünlü Tahkikat Komisyonu ve raporuyla darbenin bir başka istismar konusu yaptığı, Nisan ayının sonu ile Mayıs başlarına sıkıştırılmış olan öğrenci olayları, hep bu dönemdedir (Kirişçiöğlü

1973: 1-207). Yukarıda da izah olunduğu üzere doküman analiz tekniği kullanılarak kaleme alınan bu makaleyle, yakın dönem Türk siyasal hayatı ve özellikle de DP dönemini çalışan araştırmacılara ve literatüre katkı sunulması hedeflenmektedir.

1. 1957-1960 Döneminin Sosyoekonomik Dinamikler Bağlı Siyasi Gündemi ve TBMM'nin Durumu

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra yeniden kurulan dünyada; Türkiye'nin uluslararası sistem içindeki yerinin nerede olacağı, merak konusuydu. Savaş müddetince Türkiye tarafından izlenen tartışmalı tarafsızlık siyaseti; ülkeye, savaşan taraflar arasındaki çelişkilerden yararlanma olanağı sağlamış hem faşist Almanya'dan hem de İngiltere ve ABD'den elverişli koşullarda silah ve borç alınmıştı (Tayanç 1973: 144). Özellikle Almanya'ya yapılan krom, bakır filizleri, pamuk, yün, deri, tütün ve tahıl ihracı o kadar elverişli koşullarda yapılıyordu ki; 1938 yılında açık veren dış ticaret dengesi yerine oturtulduğu gibi, elde hatırı sayılır miktarda altın rezervi de birikmişti. 1950'de yaşanan iktidar değişiminden sonra; Marshall Yardımıyla birlikte akan sıcak para, yeni girişimler için de finansman demekti. Diğer taraftan, senelerce eksikliği giderilememiş altyapı yatırımları için de önemli bir kaynak meydana gelmişti (Glasneck tarihsiz: 63-89).

DP'li yılların başarılı evresi sayılabilecek olan: 14 Mayıs 1950 ile 27 Ekim 1957 yılları arasında gerçekten de kitlelerin demokratik hayatı teneffüs etmesiyle birlikte, özellikle, yukarıda bahsi geçen kaynağın yarattığı imkânlarla, tarımsal mekanizasyonun ülkeye girişi, bunun sonucunda verim artışının beraberinde getirdiği; bilhassa kırsaldaki refah seviyesinin yükselişi gerçekleşmişti. Tarımdaki mekanizasyonun ilk neticesi olarak: Emek yoğun üretimden çıkışla, önemli miktardaki işgücünün, kentlerdeki sermayenin talep ettiği emeğe dönüşmesi, bunun sonucunda da iç göçün tetiklenmesi şeklinde gözlenmektedir (Kıray, 2006: 160-162).

1957-1960 yılları arasındaki dönem, iç siyasette tam anlamıyla gerilimin tırmandığı yıllardı. Ülke ekonomisinde kritik bir devre yaşanmaya başlanmıştı. Artan yatırım hamleleri, iç piyasada başlayan bir mal darlığı yaratmış; enflasyon oranındaki yükseliş, geniş bir kitleyi çok olumsuz etkilemeye başlamıştı. Özellikle sabit gelirli kamu çalışanları ve bu kesimin içinde yer alan üst statü grubundaki; bürokratlar ve subaylar iktidara karşı bilenmekteydiler. Enflasyon hızla yükselirken, bilhassa sabit gelirli kesimlerdeki, düşen alım gücünden kaynaklanan rahatsızlık, iktidara karşı zaten geleneksel olan muhalefeti tırmandırıyor; çok zor koşullar altında kenar ve gecekondular mahallelerinde yaşayan ordunun alt rütbeli subaylarının tepkisini gün geçtikçe arttırıyordu (Ünsaldı 2008: 64-65). DP'nin Atatürk devrimlerini tutan ve tutmayan devrimler şeklinde tasnife tabi tutması üniversite ve aydınları iyiden iyiye iktidarın karşısına dikmişti (Arcayürek 1985: 216). DP ile mürteci güçler arasında bir rabitanın bulunduğu yönündeki eleştiriler; 1947'den itibaren CHP hükümetleri tarafından sergilenen, bu istikametteki tavrı özendiren politikalar görmezden gelinerek (Yetkin 2014: 436 vd) gün geçtikçe muhalif basının gündeminde ve iktidar aleyhinde daha fazla yer alıyor; aslında bunların hepsi, tepkinin ekonomi politik boyutu karşısında perde vazifesi görüyordu.

Tek partili yılları yaşamış olan kitlenin 1950 sonrasında yaşadığı nispi rahatlama; altyapı yatırımlarının tükettiği döviz tedarikindeki sıkıntının yarattığı, ithal girdideki azalmayla başlayan darlıklarla birlikte irtifa kaybetmeye başladığında, artık yeni iktidarın kredisi de tükenmeye başlıyordu. Basında, 1946'da filiz veren DP yanlısı tutum değişmeye başlamıştı. İnönü ve CHP etrafında toplanan askeri-sivil bürokrasi ve üniversite, Atatürkçülüğe karşı ihanet slo-

ganı etrafında geliştirdiği muhalefetini inatla sürdürüyordu. İktidarın karşı tutumu ise: Tek partili yıllara nazaran yumuşak olsa da yeni dönemin vadettiği hoşgörünün uzağındaydı. Basına sınırlamalar getirildi. Meclis içindeki çoğunluğa referans veren bir egemenlik söylemi geliştirildi; meclis disiplin mekanizmaları katı bir biçimde uygulanarak başta İnönü olmak üzere, muhalefetin önde gelen birçok ismine, oturumlara katılmama cezaları verildi (Topuz, 1996: 107-120).

Muhalef basınının karşısına; muhalefetin taktığı isimle, besleme bir iktidar basını çıkarıldı. Zafer, İstanbul Ekspres gibi gazetelere, İslami Büyük Doğu gibi dergilere, devlet menfaati için kullanılmak üzere Başbakanlığa tahsis edilen örtülü ödenekten (Tahsisat-ı Mesture), bu amaç dışında paralar verildiği iddia edildi (Turgut 1995: 161-164; İleri 1996: 71 vd). Basının önde gelen kalemleri tutuklandı, hüküm giydi. DP içinde, daha kuruluş dönemlerinde baş gösteren aykırı sesler, yeniden nüksetmeye başlayınca, yeni ihraçlar gündeme geldi (Burçak 1976: 11-33; Özdağ 1997: 95). Bu koşullar eşliğinde gidilen seçimlerde DP aslında, yine birinci partiydi ancak ilk kez oyların yarısından daha azını alarak düşüşe geçerken; CHP seçmen nezdinde, yükselişe geçmeye başlıyordu.

TBMM'nin 11. dönemi olarak tesmiye edilen 1957-1960 devresi üç yasama yılından müteşekkildir. 1. Yasama Yılı: 1 Kasım 1957'de başlayıp 21 Ağustos 1958'de sona ermiştir. 2. Yasama Yılı'nın başlangıç ve bitiş tarihleri ise 1 Kasım 1958 ile 20 Temmuz 1959 yıllarını kapsamaktadır. Meclis 3. Yasama Yılına, mutad olduğu üzere yine 1 Kasım 1959'da başlamış; 27 Mayıs darbesinden iki gün önce; 25 Mayıs 1960'ta, yasama yılı son bulmuştur. Bu son buluş, olağan yasama yılının hitamına denk gelen bir kapanış değildi; nitekim 25 Mayıs 1960 tarihli birleşim, 20 Haziran 1960 Pazartesi günü saat 15'te toplanmak üzere inikada son verildi cümlesiyle yapılmıyordu; ancak o tarih daha gelmeden yönetim, 27 Mayıs itibarıyla artık Milli Birlik Komitesi'nin eline geçmişti (TBMMZC 1960: 580; Sunay 2017: 155-167).

1924 Anayasası'nın yürürlükte olduğu bu dönemin siyasal sistemi de anayasa gereği; yasama, yürütme ve yargı kuvvetlerinin ayrılığı üzerine temellenmiştir. Yasama, eski tabirle teşrii salâhiyeti, TBMM'nindir. Özellikle 27 Mayıs sonrası Yassıada duruşmalarında en fazla üzerinde durulan ve idam taleplerine mesnet yapılan: Anayasaya aykırı kanun yapmak suretiyle anayasayı ihlal iddialarına rağmen, anayasa mahkemesinin bulunmadığı bir sistemde; meclisin asla anayasaya aykırı kanun yapamayacağı şeklindeki düstur uyarınca, meclis hâlâ kuvvetli bir uzuv halindedir. Dönemin TBMM, liste usulü çoğunluk sistemine göre seçilen vekillerden; vekiller içinden seçilmiş başkanlık divanından oluşuyordu (Özbudun 2012: 13-33).

1924 Anayasası, yürütme yetkisini de TBMM'ne vermiştir; ancak meclisin yasama yetkisinin aksine bu yetkiyi bizzat değil, anayasadaki tam tabirle: "*icra salâhiyetini, kendi tarafından müntehap Reisicumhûr ve onun tâyin edeceği bir İcrâ Vekilleri Heyeti marifetiyle istimal eder*" (m.7). Seçilmiş cumhurbaşkanı bir seçim devresi içindir ve tekrar seçilebilir. Başbakan ise: "*Reisicumhûr canibinden ve Meclis âzâsı meyanından tâyin olunur. Sair Vekiller Başvekil tarafından, Meclis âzâsı arasından intihap olunarak Hey'et-i umûmîyesi Reisicumhûrun tasdikile Meclise arz olunur*". Bakanlar Kurulu, hükümetin genel siyasetinden müştereken sorumludur ayrıca bakanlar, kendi yetki dairesindeki icraattan münferiden sorumludur.

Görüldüğü gibi 1924 Anayasası, meclis hükümeti sistemiyle parlamenter sistem arasında karma bir hükümet sistemi kurmuştur. Meclis her zaman hükümeti denetleyebilir ya da düşürebilir; oysa hükümetin meclisi fesih yetkisi yoktur. Yine de meclis teorik olarak yürütme yetkisine sahiptir; ancak bu fonksiyonunu bizzat yerine getiremez. Dönemin anayasal manada

karma sistem kurduğu; bu sistemin ise kuvvetler birliği ve görevler ayrılığı sistemi olarak isimlendirildiği söylenebilir (Gözler 2018: 57 vd). Dönemin askeri bir darbeyle kapanmasının ardından, “*anayasayı ihlal eden bir iktidar meclis grubu*” suçlamasına muhatap olan vekillerin sorumlu tutulamayacağı, böylesine güçlü bir parlamento olgusu düşünüldüğünde rahatlıkla söylenebilir (Ünlü Fransız anayasa hukukçusu Maurice Garçon’un mütalâası da olay sıcaklığına rağmen tam da bu istikamettedir, bkz. Ilıcak 1978: 674-675). Nitekim bu anayasa ile sadece 1950-1960 yılları arasında ülke yönetilmemiştir; tek partili yılların büyük bir kısmı da yine bu anayasanın cari olduğu yıllarda yaşanmıştır.

27 Ekim 1957 seçimleri neticeleri; milletvekili sayıları etrafında, daha da sadeleştirildiğinde arz ettiği manzara, aşağıdaki tabloda görölmektedir. Tabloda belirtilmese de 1957 seçimleri, 1950’de 3; 1954’te 4 olan kadın milletvekili sayısının, 8 olarak yansıdığı bir seçim olarak, dönemi için bir ilerlemeyi temsil etse de kadın temsiline inçler acısı halini ortaya koymaktadır (Topçu 2019: 143-162). Böylece, toplam 610 adet milletvekilinin 602’sinin; yani, yüzde 98,7’sinin erkek; sadece yüzde 1,3’ünün kadın olduğu gerçeğiyle karşılaşılmaktadır. Kadın milletvekilleri şunlardı: Emine Piraye Levent (Aydın), Ahsen Aral (Hatay), Ayşe Günel, Arife Necla Tekinel, Hatice Nazlı Tlabar (İstanbul), Nimet Perihan Arıburun, Nuriye Pınar Erdem (İzmir), Hilal Ülman (Bursa).

Tablo 1. 1957 Milletvekili Genel Seçimleri Sonuçlarına Göre Partilerin Sandalye Dağılımı

Partiler	MV Sayısı	Aldığı Oy Oranı (%)	Meclisteki Oranı (%)
Demokrat Parti	424	48,6	69,5
Cumhuriyet Halk Partisi	178	41,4	29,1
Cumhuriyetçi Millet Partisi	4	6,5	0,65
Hürriyet Partisi	4	3,5	0,65

Kaymak: Zühtü Arslan, *Türk Parlamento Tarihi [TBMM-XI. Dönem 1957-1960]*, I. Cilt, Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No: 156, 2009, s.14.

1 Kasım 1957’den 25 Mayıs 1960’a kadar devam eden TBMM 11. Dönemi, iç ve dış siyasetin yanı sıra iktidar-muhalefet ilişkilerinin sıkça tartışıldığı bir dönem olmuştur. İç politikaya dair münakaşaların başlangıcı, seçimler ve neticeleriyle birlikte; seçim öncesinde, esnasında ve sonrasında; iktidar partisinin devletin bütün imkânlarını, başta propaganda imkânının en önemli aracı olan radyo (Aksoy 1960: 136-172) olmak üzere, kullanmak suretiyle; seçimin sıhhatine ve meşruiyetine gölge düşürdüğü noktasındaki muhalefetin iddialarıydı. Diğeri ise ünlü Tahkikat Komisyonu kurulmasına dair münakaşalardı.

Dış politikaya dair olan tartışmaların ilkiyse; Bağdat Pakti’nin akıbetini etkileyen, memleket içinde de muhalefetin iktidar partisi ve liderine telmihte bulundurduğu Irak’taki darbe ile Kral Faysal ve Nuri Sait Paşa’nın katli olayıdır (Erhan ve Kürkcüođlu 2009: 632-633). Muhalefetin iddiası: Hükümetin maceracı bir siyaseti takiben; henüz üstünden bir yıl geçmiş olan Suriye krizinde yaşandığı gibi, sonu askeri bir harekâta gidebilecek hamleler içine girme temayü-

lünde olduğu yönündedir. Meclisi olağanüstü gündemle toplamaya gayret eden muhalefet sonunda bunu başarmış ancak toplanan mecliste sadece açılış anonsu dinlemiş, kendisine söz hakkı verilmemiştir.

İkinci önemli konu ise Kıbrıs meselesinin halli noktasındaki çabaların dönem içindeki nihai halkası olan Londra ve Zürih Anlaşmalarıdır (Çeçen 2005: 240 vd). Yapılan anlaşmanın Türkiye'nin çok da uzun süreler içinde sayılamayacak müddet zarfında birkaç kez değişen Kıbrıs politikalarına muhalefet tarafından getirilen eleştirileri kapsarken; mevcut anlaşmanın ENOSİS'i engelleyecek hükümler içermediği, dolayısıyla eksik olduğu doğrultusundadır. Muhalefet anlaşmanın meclis onayı aşamasına ret oyu vermiştir (Erim 1975: 169-205).

2. XI. Dönem TBMM'sindeki Yasama Faaliyetleri

Döneme ilişkin olarak yapılan faaliyetlerden ilki: Muhalefetin yoğun tepkileriyle karşılanan Denizli Mebusu Baha Akşit ve 11 arkadaşının, Dâhilî Nizamnamenin bazı maddelerinin tadili hakkındaki teklifi; yani, TBMM İçtüzüğü değişikliğine ilişkindi. Meclisin; denetim yetkisindeki kısıtlılıklarını ileri süren muhalefet, iktidarın yapmak istediği değişikliklerle iyice denetimsiz kalma azminde olduğunu iddia ediyordu. İktidar tarafındansa: Muhalefet tarafından icranın faaliyetlerini yavaşlatma amacıyla yasama faaliyetlerini dolambaçlı yollara sokma gayretinin önüne geçmek olduğu ifade edilmiştir. İçtüzük değişikliği teklifinin oya sunulmasının ardından oylamaya katılan 548 kişinin 381'inin kabul oyuyla, söz konusu değişiklik gerçekleştirilmiştir (TBMMZC 1957: 231-310). Dönem içinde yapılan kanunlarsa; altı başlık altında toplanabilir (Arslan 2009: 93-286): İktisadi ve mali sahadaki kanunlar (8 adet); merkezi ve mahalli idarelere dair kanunlar (3 adet); güvenlik ve savunmayla ilgili kanunlar (7 adet); eğitim ve araştırma ile ilgili kanunlar (6 adet); af kanunları (3 adet); son olarak, bu konuların haricinde kalan diğer kanunlar (5 adet).

27 Ekim 1957 seçimleri sonrasında ortaya çıkan sonuçla birlikte muhalefet, iktidar partisinin mâni olduğu güç birliğini imkânsız kılan düzenleme ve söz konusu düzenleme yapılmadığı takdirde, seçimlerde ortaya çıkan muhalefetin yüzde 52'lik oy toplamının iktidara gelişi sağlayabileceği öngörüsünün gerçekliği karşısında, derin bir hayal kırıklığına uğramıştı. 1954 seçimleriyle, meclisteki mevcudu 31 milletvekilliğine kadar düşmüş olan CHP açısından 1957 seçimleri, kazanılan 178 milletvekilliğiyle birlikte başarı sayılırdı ama partide, iktidarın kıl payı kaçırıldığına ilişkin inanç egemendi (Sunay 2022: 129-134). Yeni dönemde her iki partinin önde gelen hatipleri mecliste karşılıklı söz düellosuna girmişlerdi ancak burada, lider düzeyinde mecliste sarf edilen sözler üzerinde durulması daha uygun olacaktır.

CHP lideri İsmet İnönü'nün meclis konuşmalarının ana ekseninin: Her eleştirisi sonrası yapılan tek partili yıllara ilişkin olarak gündeme getirilen faaliyetler hakkında, söz konusu uygulamaların dönemi içinde değerlendirilmesi gerektiği yönünde açık bir savunma biçiminde olduğu gözlemlenmektedir. Başbakan Adnan Menderes ise; muhalefetin, bir zamanların otoriter tek partili yılların bütün olumsuzluklarını görmezden gelmelerine yönelik mukayeselerle cevaplar vermektedir.

Hükümetin dış politikası hakkındaki eleştirilerini, özellikle Arap coğrafyasına ilişkin boyutu ekseninde eleştiren İnönü; bilhassa, NATO ittifakı yükümlülükleri dışına çıkılarak, ittifakın ana politikası haricinde sorumluluk almanın yaratacağı yalnızlaşma tehlikesine dikkat çekmektedir. Hâkim teminatını zedeleyen; 25 senelik hizmetini doldurmuş hâkimlerin görülen lüzum

üzerine emekliye sevkiyle birlikte, yargıya yapılan yürütme müdahalesinden şikâyetle; Kırşehir'in kazaya dönüştürülmesinin açıkça kitlesel bir cezalandırma olduğu hususunu gündeme getiriyordu. İnönü'nün tüm bu şikâyetleri genel kurulda, 1946 seçimleri hatırlatılarak karşılanıyordu (TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları 1993:244).

Radyonun açıkça partizanlığa alet edildiğini yönelik şikâyetler bir başka konu başlığıydı. Basın kanununun ağırlaştırılması, toplantı hürriyetinin sınırlandırılarak muhalefet partilerinin kitleyle temasının güçleştirilmesi, müşteki olunan diğer konulardandı. Özellikle ana muhalefet partisinin sorumluluk mevkiinde olanlarının, seyahat hürriyetlerinin kısıtlandığı meselesi; Kars ve Malatya valilerinin tutumları örnek gösterilerek, İnönü tarafından meclis kürsüsündeki konuşmaların ana mevzularından biriydi. İktidar partisi örgütlerinin, CHP'ye yönelik olarak dinsizlik iftirasını bizzat yürüttüğü de ifade edilen şikâyetlerden biriydi. İnönü; bu propagandaları: Türkçe ezan, satılan ve tahrip edilen cami gibi misaller eşliğinde yayan, iktidar partisinin en önemli iki şahsı olan Bayar'ın, CHP'li eski bir başvekil ve parti genel başkan vekili; Menderes'in ise parti müfettişi, yüksek idare üyesi ve uzun devreler mebusu olduğunu hatırlatıyordu (TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları 1993: 250-251).

Konuyu sıkça 1957 seçimlerine getiren İnönü: "*Seçim günü, 27 Ekim 1957 ilk saatlerden itibaren yeni bir durum görüldü. Her taraftan şikâyetler geliyordu. Kaymakamlar, nahiye müdürleri seçim sandıklarına emir veriyorlar, tasnif işleriyle alâkadar oluyorlardı. (Soldan, "Ne müna-sebet?" sesleri) (Yalan, sesleri)*" şeklindeki sözleri, DP sıralarından yükselen: "*Paşanın kafasında 1946 seçimlerindeki hareketler kalmış*", sesleriyle yankı buluyordu (TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları 1993 251). Diğer taraftan oy vermek üzere sandık başına giden CHP'li seçmenlerin, ellerinde seçmen kartı oldukları halde listelerden isimlerinin silinmiş olduğunu görerek geri döndükleri; oysa iktidar partisinin yeni seçmenler icat ettiği iddiası da İnönü'nün sarf ettiği cümleler arasındaydı. Bu nedenle oy kullanma imkânı ellerinden alınmış vatandaş sayısının sadece İstanbul'da 170 bin olduğu, yine İnönü tarafından iddia edilmekteydi. Seçim kanunları hilafına, henüz oy verme işlemleri sürerken radyonun yayın yapmak suretiyle seçimlerin DP tarafından kazanılmaya doğru gittiği, İnönü'nün ağzından; sahte, yenilgiyi kabul ettiği haberleri, belediye hoparlörleri vasıtasıyla alenen ahaliye anons edildiği iddiası da konuşma içeriğinde mevcut olan hususlardandı. İnönü'nün konuşmasına göre; Gaziantep, Giresun, Kırkağaç, Başkale, İstanbul ve muhtelif Ege kentlerinden CHP'lilere saldırı haberleri gelirken; Mersin'den gelen haber, bu saldırıların ölümle neticelendiği doğrultusundaydı.

İnönü konuşmasının sonlarına doğru: "*Demokrat iktidar, 4 403 000 oy almış, muhalefet 424 000 fazlası ile 4 827 000 almıştır. (Soldan, Halk Partisi kaç aldı sesleri) Vatandaşın %52 den fazlasını yüzde 47 idare edecektir. İktidar, azlıkta olduğunu hiç unutmadan idare ederse, güçlükler büyük olmaz. Yüzde 47 oy, seçim sistemi neticesi, yüzde 70'e yakın çokluk veriyor. Seçim sistemi değişmeden bu neticeler muhtemeldir. Vatandaş bunu kolaylıkla anlar. Vatandaş anlayınca, meriyette bulunan kanunların hukuki değeri üzerinde haklı tereddüt olmazsa, daha ehemmiyetlisi, meriyette olan kanunlara riayet olunursa, yani seçim dürüst ise, yüzde 47'den daha az kazanarak memleketi idare etmek ihtilaflı bir mesele değildir*". (TBMMZC, Devre: XI, Cilt: 1, 1 Kasım 1957: 78). Sözlerine tüm bu usulsüzlerin iktidar partisi oylarından haksızlıkla kesbedilmiş yüzde 5-10'a balığ olduğu düşünüldüğünde, İnönü'nün, iktidarın gasp edildiği iddiasını örtülü olarak ileri sürdüğü söylenebilmektedir.

11. Dönem Tbbm'deki Yasama Faaliyetleri ve Etkin Şahsiyetler Üzerine...

İnönü; konuşmasının bir yerinde, kendisi ve partisi aleyhine ihtilal teşvikçiliği suçlamasına karşı: "Bu isnat, hakikatlerin tam tersine çevrilmesidir. (Sağdan, alkışlar) Bugünkü seçim ıstırapı ve umumi ıstırap sakın işliyorsa, bu yalnız ve münhasıran muhalefetin vatanseverliği ve her ne pahasına olursa olsun vatandaşı taşkınlık hevesinden alıkoymak istemesi ile mümkün oluyor". (TBMMZC, Devre: XI, Cilt: 1, 1 Kasım 1957: 78). Sözlerini sarf ederken iktidarı, kitlelerin baskıya karşı direnme haklarının olduğunu İnsan Hakları Evrensel Beyannamesince tanınmış bir hak olduğu hatırlatmasıyla ikaz ediyordu. İnönü'nün sözleriyle: "İnsanın istibdat ve baskıya karşı son çare olarak ayaklanmaya mecbur kalmaması için, insan haklarının bir hukuk rejimi ile korunması esaslı bir zarurettir." (TBMMZC, Devre: XI, Cilt: 1, 1 Kasım 1957: 78).

Eşit, serbest ve dürüst seçim vurgusu yapan İnönü; hükümet programına ilişkin konuşmasında, sürekli sadede gelmesi hususunda oturumu yöneten Reis vekili Fikri Apaydın'ın davetine icabetle, iktisadi ve mali politika hakkındaki eleştirilerini sıralamaya başlıyordu. Borçlardaki artış ve mal kıtlıkları konusundaki eleştirilerin yanı sıra "Hükümetin grup konuşmalarında Büyük Meclisin devre müddetinin 6 seneye çıkarılacağından bahsolunduğu işitilmiştir. Gizli toplantıların memleket kaderi ile ilgili olan ehemmiyetli kararlarından haber almak milletin hakkı olduğunu zannediyoruz." (TBMMZC, Devre: XI, Cilt: 1, 1 Kasım 1957: 80). Cümleleriyle, gelecekte darbecilerin, seçimle geldiler; ancak seçimle gitmemekte kararlılar şeklindeki gerekçelerinin belki de ilk zan belirtilerini meclis kürsüsünden dile getirmiş oluyordu.

Bir başka vesileyle kürsüye gelen İsmet İnönü, meclisin çalıştırılmadığı; yasamanın yürütme organını denetleme yolları olarak sayılmış taktırir, istizah taktıriri gibi mekanizmaların çalıştırılmadığından şikâyetle: "Gensoru, Meclis tahkikatı, soru, Büyük Millet Meclisinin salâhiyetleri cümlesindedir. Bu salâhiyetleri hiçkimse tahdit edemez, savsaklayamaz, tehir edemez. Riyaset Divanı 5 Marttan beri bu meseleleri gündeme almamak salâhiyetini kimden alıyor? Kanunların hangi maddesinden alıyor? Lütfen izah etsinler" demektedir (TBMMZC, Devre: XI Cilt: 4 İçtima, 4 Mayıs 1958: 316).

İnönü'nün çizdiği tablo karşısında Başbakan Menderes'in verdiği cevaplar ve bu cevapları verdiği esnada muhalif milletvekillerinin gösterdikleri reaksiyonlar da çok ilginçtir. Menderes, dünün muktedirlerinin eski devirlerindeki iktidar performansları ortadayken karanlık bir manzara tasvirlerinin hilaf-ı hakikat olduğundan bahisle, rakamlar eşliğinde, muhalefetin tezlerini çürütmeye çalışıyordu. Menderes'in deyimiyle: Her şeyden önce seçimler, 1946'da aslında seçilmeden reis-i cumhurluk yapmış İnönü'nün iddialarının aksine tam bir adalet, huzur ve sükûnetle yapılmıştır. Muhalefetin sandıkta halkın teveccühünü alamamanın acısını, seçim usulsüzlükleri bahanesiyle iktidara yıkması durumu söz konusudur (TBMMZC, Devre: XI Cilt:2 İçtima: 1, 20 Şubat 1958: 239 vd.)

Hükümetin mali siyasetine karşı konuşan İsmail Rüştü Aksal'ın özellikle son CHP hükümetinden kalan altın stokunun erimesiyle ilgili açıklamalar yapıyor; milletin ihtiyaçlarının temini noktasında, sarfiyatın yapılmasından daha doğal ne olabilir? Mealinde cümleler sarf ediyordu. Memleketin uzun yıllar mahrumiyetlerden ibaret bir hayat yaşamasının, kısır bir iktisadi hayata mahkûm edilmiş olmasının neticesi olarak birikmiş altın bahis konusudur diyen Menderes; üstelik 1945 yılı itibarıyla 212 ton olan altın rezervinin 85 tonluk bir sarfiyatla 127 ton olarak DP hükümetine devrinin söz konusu olduğunu belirtiyordu (TBMMZC, Devre: XI Cilt:2 İçtima: 1, 20 Şubat 1958: 239 vd.). Menderes, hiç de söz edildiği gibi bir stok değil, 85 tonluk bir erimeyle intikal eden 127 ton altından söz ediyordu. Nitekim araştırmalar, 27 Mayıs sonrasındaki iddiaların aksine 28 Mayıs sabahındaki altın miktarının devralınan 122 ton 840 kg sonrası

118 ton; milletin altınının çarçur edildiği propagandasının dezenformatik olduğu (Demirer 2012: 352) iddiasına haklılık kazandırmaktadır.

Yaşanan kıtlıkların sebebinin, ekonomik izahını yapmakta mahir olduğu gözlenen Menderes; eskiye kıyasla üretimin ve doğal olarak tüketme yönündeki talebin arttığını, rakamlarla izah ediyor. Buna göre; nüfustaki artışla açıklanamayacak bir talepkârlık söz konusudur. Çimentodan, şekere, petrolden ete kadar vatandaş eskiye nispetle en az üçten en çok beş misline kadar daha çok tüketmek istiyor. İktidar ise darlığı çekilen mal ve hizmetler ;eskiye nazaran beş misli artmışsa, üretimi veya tedariki dört misli arttırabildiği için belki başarısız sayılabilir ancak bardağın boş kısmı doluya nispetle o kadar azdır ki ancak niyeti kötü olanlar bedbince konuşabilir (TBMMZC, Devre: XI Cilt: 2 İçtima: 1, 22 Şubat 1958: 338 vd.).

Menderes, memlekette, tek partili yılların kat edildiği 27 yıllık devrede yapılan her şeyin birkaç mislinin sadece 7 yıllık süre içinde yapıldığını yine rakamlarla izah ediyor. Yatırımlar yapmadan kalıcı bir üretici olunamayacağı gerçeğiyle yüzleşme davetini sürdüren Menderes, memleketin yıllarca ihmal edilmiş altyapı yatırımlarının çok maliyetli uzun verimli olacağı gerçeğinden hareketle, bir bakkal dükkânının açılışı ve para kazanmaya başlaması arasında geçecek süreyle; yol, baraj, santral, liman gibi yatırımların vereceği semerenin kıyas kabili olmadığını anlatıyor. Bugünün fetret, kendi dönemlerinin altın devreler olduğu iddiasındaki muhalefete yine rakamlarla, yaşanmışlıklarla örnekler veriyor (TBMMZC, Devre: XI Cilt: 2 İçtima: 1,], 22 Şubat 1958, s.340).

Ülkenin ekonomik vaziyeti hakkında muhalefetin, özellikle dış piyasalarda ülkenin itibarını zedelediğinden bahseden Menderes; bilhassa muhalefetin, sanki memlekette bir rejim meselesi varmış gibi propaganda yaptığını; bunu, gündem olsun olmasın farklı mevzular konuşulurken sürekli işlediğini öne sürüyor. Menderes ekliyor: *“1950 yılının 10 Mayıs’ında Sayın Halk Partisi Reisi bir nutuk söylüyor; seçim sonu nutku, 1950 seçim kampanyasının son nutku. Bu nutukta başlıca noktalar ufak tefek cümlelerle bir siperin arkasında gizlendirilmek suretiyle söylenmek istenilen hakikatler nelerdir? Üniversiteleri tedib edeceğiz. Antidemokratik kanunlar mevcut değildir. Masuniyeti teşriye eski bir müessesedir, ıslahı lâzım gelir. Anayasaya aykırı kanunlar mevcut olamaz. Türkiye henüz demokratik gelişmenin iptidalarındadır. Binaenaleyh yıkıcı, iptidai bir politikanın tesirlerine 1950 Türkiye’sinin mukavemet edebileceğini düşünmek, farz etmek tehlikeli bir hayal olur, hüsran yolu açar. Bu 10 Mayıs 1950 de söylenen bir nutuk...”*

Bir de 30 Haziran 1950 de söylenen bir nutuk var. İlk nutuktan 40 gün sonra söylenen bir nutuk. Bugün iç politikada, dış politikada, maarif politikasında her mevzuda, her vesile ve münasebetle tıpkı bir reçete bir liste gibi tekrar edilen neler varsa bunların hepsi 30 Haziran 1950 nutkunda ve onu takibeden belediye seçimleri dolayısıyla söylenen nutuklarda vardır. Bakınız orada Halk Partisi Başkanı ne diyor: *“Muhalefet yapmak çok güç hattâ gayrimümkündür. Hürriyetler kısılmıştır. Demokrat Parti vaatlerini yerine getirmemiştir. Ne oldu vaatleri? Vergi dahi toplayamıyorlar, elbette. Onlar Devlet olmanın usulünü ve âdabını bilmezler. Bütün bunlar 1950 yılının Temmuz’unda söylendi. Erzurum’da cevap verdim, iktidara geleli daha 3 ay oldu dedim. Biraz sabretsizler muhalefet yaparken acz içindeyiz, çünkü bizim yaptığımız Matbuat Kanununun bir sürü hükümleri ortada kaldı, diyorlar. Hâlbuki biz daha ilk zamanlarda Matbuat Kanununun çok ağır bir hükmünü ortadan kaldırdık ve Af Kanunu çıkardık. Matbuat Kanununun sadece bir maddesi vardı. Bu maddeyi dahi kaldırmış olmak, bir inkılâp sayılırdı. Biz 1950 Mayıs’ında iktidara geldiğimizde bir gazeteci aleyhine bir dâva açıldığı zaman mahkemenin mevkûfen cereyan etmesi esastı. Bunun kaldırılmasının hürriyet hayatında ne büyük bir fark yaratacağını izah*

11. Dönem Tbbm'deki Yasama Faaliyetleri ve Etkin Şahsiyetler Üzerine...

etmeye lüzum yoktur. Bu ve bunun gibi birçok maddeleri kaldırarak bir mesuliyetsizlik rejimi yarattığımız halde, 1950'nin temmuz ayında, adalet yok, mahkemelerde sürünüyoruz, iddiasında idiler. Adalet yok demek, adli teminat yok demektir. 1950'deki nutuklara bakınız; göreceksiniz ki, mesele falan kanunun falan sene çıkmış olmasında değildir" (TBMMZC, Devre: XI Cilt: 2 İçtima: 1, 27 Şubat 1958: 913).

Yaklaşık 27 yıllık bir tek parti iktidarının ardından 14 Mayıs 1950'de beklenen yenilgisini alan İnönü ve CHP; 2 Ekim 1954'te hezimet; 27 Ekim 1957'de ise yeniden iktidara gelme umudunun yeşermesini yaşıyordu. Bu süreçte, meclis içindeki faaliyetlerin takibi burada özetlenemeyecek kadar zengin bilgiler içeriyor. Zabıt ceridelerinin yıllardır erişime açık oluşu, meclis açısından çok yararlı bir faaliyet; son olarak, Menderes'in çok anlamlı bir serzenişini daha burada belirtmenin tam yeridir. Menderes, CHP ile güç birliği yapma noktasında irade ve faaliyet ortaya koyan Cumhuriyetçi Millet Partisi lideri Osman Bölükbaşı ve etrafına manalı bir dokundurma yapmadan geçemiyor (Neziroğlu ve Yılmaz, 2014: 839). Yola çıkarken 1946'da beraber oldukları Bölükbaşı ve arkadaşlarının İsmet Paşa'ya ram olup muvazaa suçlamaları yaparak, Millet Partisi'ni kurmaları ve şimdi İsmet Paşacı olmaları arasındaki çelişki konusunda izahtan istiyor.

Devletlerin kimi zaman; dost ya da dünyanın en baskın memleketlerinin devlet başkanı, başbakan yahut bakanlarına ülke parlamentosunda konuşma yaptırdıkları biliniyor. 11. Dönem TBMM'de de iki yabancı devlet adamının konuşma yaptıklarına tesadüf edilmektedir (Yılmaz, 2012:9-21). Bunlardan ilki: 1 Kasım 1958'de konuşan İran Mebusan heyeti Reisi Serdar Fahir Hikmat; diğeri ise: Endonezya Reiscumhuru Ahmet Sukarno'dur.

3. XI. Dönem TBMM'sinde Öne Çıkan İsimler

TBMM'sinin 11. Döneminde öne çıkan isimler şeklindeki bir tasnifin subjektif bir değerlendirme olacağı söylenebilir. Burada etkin kimi şahsiyetler dendiğinde; özellikle, iktidar-muhalefet ilişkilerinin parlamento boyutundaki isimler arasında, en dikkat çekenler zikredilecektir. Basında ve asker-sivil bürokraside de birçok ismin gündemde olduğu biliniyor. Parlametoda gerek DP gerek CHP gerek HP ve gerekse CMP'de temayüz eden şahısların başlıcaları; bilhassa, Yassıada duruşmalarında görülen *anayasayı ihlal davasında*; sanık, mağdur yahut tanık olarak adları en fazla geçenler veya DP'nin kuruluş ve yükseliş döneminde partili; sonrasında, müstafi ya da müşteki isimlerle sınırlandırılabilir.¹ 1957 ve sonrası gerçekten birçok ismin tebarüz ettiği bir süreci ihtiva ediyor. Değişik kesimlerden politize olmuş; politikacı, öğrenci, öğretim elemanının isimleri bu dönemde sıkça zikredilir olmuştur. Dönemin en gözde isminin Adnan Menderes olduğunda kuşku bulunmuyor; İsmet İnönü, ardındaki koskoca bir kariyerle seveni ve sevmeyenin bolluğuyla dikkat çekiyor. Atatürk'ün son başvekili Celal Bayar, şöhretini İstiklal Savaşı'nın Galip Hocası, (Orhan 2019: 7-23) İş Bankası kurucusu, devletçiliğe geçiş sonrasında İktisat Vekili ve tabii ki on yıllık cumhurbaşkanlığıyla mümeyyizdir. 27 Mayısçıların nazarındaysa; azmi, boyun eğmezliği ve direnciyle bütün fenalıkların (!) merkezinde bulunan şahıs olarak takdim ediliyor.

Unutulmazlardan: Osman Bölükbaşı, Ahmet Tahtakılıç. DP ve CHP içinde sivrilen gözde isimler de zikredilmeye değer; dönemin önemli DP'lilerinden biri Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu, sonradan Hürriyet Partisi (HP) genel başkanı olmasına rağmen Menderes'in yerine Celal Bayar'dan boşalan parti genel başkanlığını kıl payı kaçırmış biridir (Baban 1970: 362) ve tabii

¹ Bu noktada bkz. (YAD Kararları, 2007)

yanı başında, sonradan Anavatan Partili olacak, 1989'da yapılan cumhurbaşkanlığı seçiminde, muhalefetin boykotu karşısında; parti içinden, Turgut Özal'ın yalnız yarışmaması için aday yapılan Fethi Çelikbaş (Akın, 2009: 140).

DP'nin ve dönemin siyasetinin isimleri en çok işitilenleri: Refik Koraltan, Fatin Rüştü Zorlu,² Hasan Polatkan, Samet Ağaoğlu, Mükerrer Sarol, Rifki Salim Burçak, Emin Kalafat, Agâh Erozan, Nusret Kirişçiöğlü,³ Sıtkı Yırcalı, Esat Budakoğlu, Mekki Sait Esen, Kasım Küfrevi, Celal Yardımcı, Ahmet Hamdi Sancar, Zeki Erataman, Osman Turan, Baha Akşit, Hayrettin Erkmen, Sebati Ataman, Bahadır Dülger. Ethem Menderes, Şem'i Ergin, Said Bilgiç, Faruk Nafiz Çamlıbel, İbrahim Kirazoğlu, Atıf Benderliğöğlü, Nedim Ökmen, Kemal Zeytinoğlu, Mithat Perin,⁴ Tahsin Yazıcı, Perihan Arıburun, Nazlı Tlabar, Muammer Çavuşoğlu, Selim Ragıp Emeç, Osman Kapani, Raif Onursal, Behçet Uz, Turgut Göle, Münif İslamoğlu, Himmet Ölçmen, Halil Özyörük, Ahmet İhsan Gürsoy, Hikmet Bayur, Dilaver Argun, Burhan Belge, Nuri Özsan, Medeni Berk, Namık Gedik, Zuhuri Danışman, İsmail Hakkı Tunaboşlu isimleri sıkça duyulanlardandı (Evren, 1990: 98).

CHP'li ancak Menderes'le yakın ilişki kuranlardan: 12 Mart'ın ilk başbakanı Nihat Erim; Ecevit'le birlikte yola devam eden, Kıbrıs Savaşı döneminin dışişleri bakanı Turan Güneş⁵ gibi, isimleri sıkça işitilen iki kandıralı. İnönü'nün pek hazzetmediği ancak senelerce o ünlü Amerikanvari seçim kampanyalarıyla genel sekreterliği kimseye kaptırmayan Kasım Gülek; İnönü'nün adeta sağ kolu ve Gülek'in halefi: İsmail Rüştü Aksal. Nüvit Yetkin, Orhan Birgit,⁶ Faik Ahmet Barutçu, Kemal Satır, Suphi Baykam; nabza göre şerbet vermeyin deyip Mülkiye dekanlığından ayrılmak zorunda bırakılan ancak ortanın solu hareketine karşı bayrak açıp Güven Partisi'ni kuran: Turhan Feyzioğlu. Cemil Sait Barlas, Sırrı Atalay, Bülent Ecevit, Hıfzı Oğuz Bekata, Kâmil Kırıkoğlu,⁷ Ferda Güley,⁸ Esat Mahmut Karakurt, Abdülhakim Arvas, Ferit Melen; döneme ilişkin kaleme alınan eserlerde, en azından bu satırların yazarları tarafından isimlerine sıkça rastlananlardan ya da sanat, edebiyat veya basında önemli geçmişleri nedeniyle meclise girenlerden.

1957-1960 senelerini kapsayan TBMM 11. Dönemde başkanlık makamında bulunan isim: Dörtlü Takrir 'de imzası bulunanlardan biri olan Refik Koraltan'dır (Yıldırım, 2017: 1-3). 1 Kasım 1957 tarihli birinci inikadının ilk celsesinde, en yaşlı üye Ali Fuat Cebesoy başkanlığında toplanan mecliste; önce seçilmiş üyelerinin yemin etmeleriyle birlikte reis seçimi başlamıştır. 413 milletvekilinin katıldığı oylama neticesinde Koraltan oyların, 404'ünü almak suretiyle meclis başkanı, o zamanki tabirle TBMM Reis'i seçilmiştir. Seçimin ardından başkanlık divanı seçimlerine geçilmiştir. Meclis başkanı ve başkanlık divanı seçimlerinin tamamlanmasının ardından, cumhurbaşkanlığı seçimine geçilmiş ve Celal Bayar, oylamaya katılan 413 vekilin

² Adı geçen hakkında bkz. (Fersoy, 1979; Günver, 1985).

³ Eli kalem tutanlardandır bkz. (Kirişçiöğlü, 1968, 1971 ve 1973).

⁴ 27 Mayıs ve sonrasında, DP'lilerin maruz kaldıkları fena muameleler hakkındaki tanıklığı için bkz. (Perin, 1970 ve 1990),

⁵ Biyografisi için bkz. (Simav, 1975).

⁶ Hatırat bırakanlardandır, bkz. (Birgit, 2005).

⁷ Biyografisinde 27 Mayıs ve 12 Mart dönemi CHP'si hakkında, çok ilginç bilgiler verir bkz. (Cılızoğlu, 1997),

⁸ Hatıratını kaleme almıştır bkz. (Güley, 1990),

tamamının oyunu almak suretiyle yeniden cumhurbaşkanlığına seçilmiştir (TBMMZC, Devre: XI Cilt: 1 İçtima: 1, 1 Kasım 1957: 2-6).

Dönem gerek meclis kürsüsünde gerekse miting meydanlarında, bir kısım DP'li ve CHP'li açısından ise Yassıada yargılamalarında; sergilenen tavır ve gösterilen performans açısından birçok renkli simanın, müspet ya da menfi temayüz ettiği bir dönem olarak ortaya çıkıyordu. Celal Bayar kuşkusuz bu dönemin en sıra dışı özelliklerini gösteren siyasal sima olarak, öngörü ve uyanıklığı ancak bunun yanı sıra, yalnızlığı temsil ediyordu. Bayar, Atatürk'ün son başvekili ve onun ölümüne kadar en sadık sırdaşı olmasına rağmen en hücum edilenidir de. Çankaya Köşkü'nde (Küçük, 2008: 97-102) darbe gecesi tek başına Muhafız Alay Kumandanı Kur. Alb. Osman Köksal'a karşı sergilediği direniş ve boyun eğmezliği; Yassıada duruşmalarındaki dik tavrıyla, haysiyeti rencide edildiğinde yaşamayı bile değersiz saymasıyla bilinir. Yassıada'da metanetini kaybetmeyen, hiç ölmeyecekmiş gibi kendisine iyi bakmaya gayret eden ancak yaşamayı da fetişleştirmeyen bir halet-i ruhiyeye sahiptir (Güryay 1971: 105). Uzun ömrünü belki de "yaşayabildikçe yaşa, gerekiyorsa da gözünü kırpmadan öl" ilkesine borçludur.

İnönü ve Menderes de bir o kadar iki renkli isim olarak temayüz eden şahsiyetlerdir tabii ki. İnönü, uzaktan gözlendiğinde; alelade, kulakları ağır işiten, ufak tefek eski bir Osmanlı paşası görüntüsündedir. Kendine has özellikleri vardır; kızdığına söylediği maskara deyimile ünlüdür. İlerlemiş yaşına rağmen sıkı sigara tiryakisidir ama mutat olarak her yıl bir ay sigarayı bırakır ve tekrar başlar; sigarayı bıraktığı anlarda karşısındakine ikram edip, dumanı yüzüne üflettiği söylenir (1962 Türkiye Yıllığı, 1963: 229). İyi ata biner, klasik müzik dinlemeyi ve satranç oynamayı çok sever. Gençliğinde sürekli geliştirmeye çalıştığı Almanca ve Fransızcasına, ilerlemiş yaşlarında İngilizceyi de eklemeye gayret etmesiyle bilinir. Denize girmeyi ve yüksekten ayaküstü denize atlayışlarına verilen isimle ünlü *çivilemeler*yle meşhurdur. Kafasını yastığa koyar koymaz uyuması, öğle yemeğinden sonraki bir saatlik *şekerleme* diye tabir ettiği uykularıyla bilinir. Menderes'in hitabet sanatındaki gücü, kadife gibi sesi ve nezaketi eşsizdir.⁹ Saatlerce yürümeyi, kamu yatırımları inşaatlarını bizzat gezerek denetlemesi ve şefkatiyle ünlüdür. Kendisini günahsız yere ipe gönderenlere bile dargınlık, küskünlük içinde değildir. Meclis konuşmalarında, miting meydanlarındaki hitabetlerin son derece mantıklı ve rasyonel kurduğu cümleleriyle kırmadan, dökmeden muhaliflerine bile kendini dinletir. Belgeli, ispatlı ve rakamlı konuşmayı sever, mukayese kabiliyeti eşsizdir (Bozdağ, 1997).

Sonuç ve Değerlendirme

1957-1960 yılları arasında cereyan eden 11. Dönem TBMM, Türk siyasal hayatının ilk askeri darbesiyle neticelenen bir zaman kesitine tekabül ediyor. Önceki iki partinin aksine (TCF ve SCF) aksine DP, iktidara gelmiş; üç dönem boyunca seçimleri kazanmış ancak seçimle değil, içinde sivil uzantılarının da oldukça baskın olduğu; askeri bir darbeye işbaşından uzaklaştırılmıştır. 27 Mayıs 1960'ta meydana gelen darbe ve sonrasında ihdas edilen anayasa ile Türkiye'nin yeni bir döneme girdiği tezi, darbenin hemen iki ve üç yıl sonrasında meydana gelen iki askeri darbe teşebbüsüyle (22 Şubat 1962 ve 21 Mayıs 1963 Aydemir İsyancıları) geçersizleşmiş gibi görünüyor. Yürütmenin çok güçlü olacağı bir sisteme sahip olan ülkede, yönetimde istikrarın temsilde adaletin önüne konulduğu 1950-1960 arası, alınan oyla mütenasip olmayan

⁹ Menderes'in kabiliyetleri hakkında bkz. (Göktürk, vd. 1955; Kocamemi, 1958; Menderes, 1990).

bir parlamento aritmetiğini de ortaya koyuyordu. Anayasal sistem içine sokuşturulan, o dönemdeki ünlü isimlendirmeye: *Zinde Güçler*; siyasal hayatın hemen her boyutunda etkin kılınmış oluyordu.

1961 Anayasası ile tek başına iktidar olmaya çok az imkân tanıyan, nispi temsil sistemine geçiş, yürütmenin yasama ve yargının aksine sadece görev fonksiyonunu haiz kılınması gibi değişiklikler, bir önceki döneme olan tepkinin ürünüydü. Aldığı oyla orantısız olarak yasama organında yer alacak bir partinin anayasaya aykırı uygulamalar içine girebilmesinin önünü kesmek için ihdas edilen yeni kurumlar, ilerleyen dönemde bu kez, payanda olarak takdim edilmeye başlanacaktı. 12 Eylül darbesine kadar giden süreçte, 12 Mart Muhtırası sonrası yapılan anayasa değişiklikleri dışında; 1957-1960 tecrübesinin ortaya koyduğu tedbirlerin şekillendirdiği yasama, yürütme ve yargı güçleri arasındaki ilişki biçimi, 12 Eylül darbesine kadar devam etti.

11. Dönem TBMM'si tıpkı 9 ve 10. Dönemdeki çok partili siyasal hayatın renkli tartışmalarını içeren bir görüntüdeydi. Milletvekili listelerinin CHP Umumi Riyaset Divanı (Cumhurbaşkanı, Başbakan ve İçişleri Bakanı) tespit edilip, ikinci seçmenlere onaylatıldığı, atanmışlardan oluşan, ömründe görmediği bir ilden milletvekili atanan mebuslardan müteşekkil olmayan bir meclisti. Müstakil Grup adı altında, sözüm ona muhalefet ihdasının çok ötesinde, hareketli bir görünüme sahipti. Meclis Zabıt Cerideleri 'ne şöyle bir göz gezdirmek bile bu hükme varmanın zor olmadığını göstermektedir. Tek partili yıllarda, kürsüde konuşan başvekilin hitabına karşılık milletvekili sıralarından: *Bravo, sürekli alkışlar* şeklindeki parantez içi ifadelerin bolluğu bile, bu kanaatin sıhhati hakkında doğru bir fikir verebilir.

KAYNAKLAR

Zabıt Cerideleri

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI Cilt: 1 İçtima: 1, 1 Kasım 1957.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI Cilt: 1 İçtima: 1, 1 Aralık 1957.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI Cilt: 1 İçtima: 1, 25 Aralık 1957.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI Cilt:2 İçtima: 1, 20 Şubat 1958.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI Cilt: 2 İçtima: 1, 22 Şubat 1958.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI Cilt: 2 İçtima: 1, 27 Şubat 1958.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI Cilt: 4 İçtima: 1, 4 Haziran 1958.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: XI Cilt: 13 İçtima: 3, 25 Mayıs 1960.

Telif Eserler

AKIN, R. (2009). *Gazi'den Günümüze Cumhurbaşkanlığı 1923-2007*. İstanbul: İş Bankası Yayınları.

AKSOY, M. (1960). *Partizan Radyo ve D. P.* Ankara: Forum Yayınları.

ARCAYÜREK, C. (1985). *Demokrasinin İlk Yılları 1947-1951* [Cüneyt Arcayürek Açıklıyor-1]. İstanbul: Bilgi Yayınevi.

11. Dönem Tbbm'deki Yasama Faaliyetleri ve Etkin Şahsiyetler Üzerine...

- ARSLAN, Z. (2009). *Türk Parlamento Tarihi [TBMM-XI. Dönem 1957-1960]*. I. Cilt, Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları.
- BABAN, C. (1970). *Politika Galerisi, [Büstler ve Portreler]*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- BİRGİT, O. (2005). *Evvvel Zaman İçinde*. İstanbul: Doğan Kitap.
- 1962 Türkiye Yıllığı. (1963). İstanbul: Ercan Matbaası.
- BOZDAĞ, İ. (1997). *Menderes... Menderes...* İstanbul: Emre Yayınları.
- BURÇAK, R.S. (1976). *Yassıada ve Öncesi*. Ankara: Çam Matbaası.
- ÇEÇEN, A. (2005). *Kıbrıs Çıkmazı*. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- DEMİRER, M. A. (2012). *27 Mayıs [Masallar ve Gerçekler]*. İstanbul: Toplumsal Yayıncılık.
- ERHAN, Ç. (2009). "Arap Olmayan Devletlerle İlişkiler", ORAN, B. [Editör]. (2009). *Türk Dış Politikası, Cilt I 1919-1980*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- ERİM, N. (1975). *Bildiğim ve Gördüğüm Ölçüler İçinde Kıbrıs*. Ankara: Ajans Türk Matbaacılık Sanayi.
- EVREN, K. (1990). *Kenan Evren'in Anıları-1*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- FERSOY, O.C. (1979). *Fatin Rüştü Zorlu [Devlet ve Hizmet Adamı]*. İstanbul: Hun Yayınları.
- GLASNECK, J. (tarihsiz). *Türkiye'de Faşist Alman Propagandası*, çev. Arif Gelen. Ankara: Onur Yayınları.
- GÖKTÜRK, İ., PARSADAN, S., HUNCA, C. (1955). *Adnan Menderes: Siyasî Hayatı ve Nutukları*. Ankara: Türk Basın Ajansı Neşriyatı.
- GÖZLER, K. (2018). *Türk Anayasa Hukuku*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- GÜNVER, S. (1985). *Fatin Rüştü Zorlu'nun Öyküsü [Z "Zorro" Gibi]*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- GÜRYAY, T. (1971). *Bir İktidar Yargılanıyor*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- ILICAK, N. (1978). *15 Yıl Sonra 27 Mayıs Yargılanıyor, Cilt 2*. İstanbul: Kervan Yayınları.
- İLERİ, R. N. (1996). *Örtülü Ödenek [27 Mayıs Menderes'in Dramı]*. İstanbul: Scala Yayıncılık.
- KIRAY, K. (2006). *Toplumsal Yapı Toplumsal Değişme*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- KİRİŞÇİOĞLU, N. (1968). *Kayseri Cezaevinde Bir Yıldönümü (Yassıada-İmralı-Kayseri Gerçekleri-1)*. İstanbul: Baha Matbaası.
- KİRİŞÇİOĞLU, N. (1971). *Yassıada Kumandanına Cevap (Yassıada-İmralı-Kayseri Gerçekleri-2)*. İstanbul: Baha Matbaası.

- KİRİŞÇİOĞLU, N. (1973). *12 Mart, İnönü-Ecevit ve Tahkikat Encümeni Raporum*. İstanbul: Baha Matbaası.
- KOCAMEMİ, K. (1958). *DP'nin Muhteşem Zaferi [Adnan Menderes'in 1957 Seçim Nutukları ile Paris NATO Konferansındaki Tarihi Hitabesi]*. İstanbul: Beyoğlu Kalite Matbaası.
- KÜÇÜK, S. (2008). *Rumeli'den 27 Mayıs'a [İhtilalin Kaderini Belirleyen Köşk Harekâtı]*. İstanbul: Mikado Yayınları.
- MENDERES, A. (1990). *Bir Devre Damgasını Vuran Nutuklar-1*. İstanbul: Mesafe Yayıncılık.
- NEZİROĞLU, İ. ve YILMAZ, T. (2014). *Başbakanlarımız ve Genel Kurul Konuşmaları [Cumhuriyet Hükümetleri Dönemi/Adnan Menderes]*. Ankara: TBMM Basımevi.
- ORHAN, M. C. (2019). *Celal Bayar'ın Siyasi Hayatı: Cumhuriyet Sağının İlk Lideri*. Yayınlanmamış YL Tezi: İstanbul: Gelişim Üniversitesi SBE.
- ÖZBUDUN, E. (2012). *1924 Anayasası*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- ÖZDAĞ, Ü. (1997). *Menderes Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali*. İstanbul: Boyut Yayınları.
- PERİN, M. (1990). *Yassıada Faciası (27 Mayıs Darbesinden İdamlara Kadar İşkence Altında Ezilenlerin Dramı)*. I. Cilt. İstanbul: Dem Yayınları.
- PERİN, M. (1970). *Yassıada ve İnfazların İcyüzü*. İstanbul: M. Çevik Matbaası.
- SİMAV, A. (1975). *Turan Güneş'in Siyasal Kavgaaları*. İzmir: İstiklal Matbaası.
- SUNAY, C. & TUNÇ, B. (2021). "Elli Yıl Sonra 12 Mart Muhtırasına Yeniden Bakmak". *Tarih Okulu Dergisi*. 14 (57): 3904-3936.
- SUNAY, C. (2017). "27 Mayıs'tan 13 Kasım'a Milli Birlik Komitesi". *Second Mediterranean International Social Sciences Congress (MECAS II, 2017)*. International Vision University, Ohrid. 155-167.
- SUNAY, C. (2022). *Türk Siyasal Hayatı [Tanzimat'tan Bugüne]*. Ankara: Orion Kitabevi.
- ŞAHİN, E. & TUNÇ, B. (2015). "Demokrat Parti'nin Kuruluş Süreci ve DP – CHP Siyasî Mücadelesi (1945-1947)". *Sosyal Ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*.1(2): 31-69.
- TAYANÇ, T. (1973). *Sanayileşme Sürecinde 50 Yıl*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu. (1993). *İsmet İnönü'nün TBMM'deki Konuşmaları 1920-1973 (1939-1960)*. II. Cilt. TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları.

- TOPÇU, İ. (2019). "Demokrat Parti'li Kadın Milletvekilleri ve Meclisteki Faaliyetleri (1950-1960)". *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 19: 143-162.
- TOPUZ, H. (1996). *Türk Basın Tarihi*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- TUNÇ, B. & AKARÇAY, E. (2022). 12 Mart Muhtırası Sonrası 1961 Anayasası'nda Yapılan Değişiklikler Üzerine Bir Değerlendirme. *İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 11(3): 1543-1571.
- TUNÇ, B. (2020) (a). "Demokrat Parti Kocaeli Milletvekili Nüzhet Unat'ın Siyasi Hayatı ve Yassıada Mahkemelerindeki Yargılanma Süreci (1954-1961)". *Karadeniz Araştırmaları*, 17(66): 365-384.
- TUNÇ, B. (2020) (b). "Türk Anayasa Tarihinde 1961 Anayasası'nın Yeri ve Önemi". *Karadeniz Araştırmaları*, 17(67): 657-692.
- TUNÇ, B. (2020). (c). *Demokrat Parti Döneminde Kocaeli (1950-1960)*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- TURGUT, H. (1995). *Türkes'in Anıları [Şahinlerin Dansı]*: İstanbul: ABC Basın Ajansı Yayınları.
- ÜNSALDI, L. (2008). *Türkiye'de Asker ve Siyaset*, çev. Orçun Türkay. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- YÜKSEK ADALET DİVANI KARARLARI (2007). [İstanbul-Yassıada 14 Ekim 1960-15 Eylül 1961], (TSK Foto Film Merkezi Eski Komutanı Emekli Muhabere Kıdemli Albay Nusret Eraslan'a duruşmalar sonunda teslim edilen kopyadan aynen basılmıştır), (İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- YETKİN, Ç. (2014). *Karşı Devrim 1945-1950*. Ankara: Kilit Yayınları.
- YILDIRIM, Ö. (2017). Bir Siyaset Adamı Portresi: Refik Koraltan, (Danışman: Prof. Dr. Necdet Hayta. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- YILMAZ, H. (Editör). (2012). *Yabancı Devlet Adamlarının Genel Kurul Konuşmaları [Tarihe Düşülen Notlar-2]*. Ankara: TBMM Başkanlığı Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

In the period from October 27, 1957 to May 27, 1960, corresponding to two years and seven months, the 11th Term of the Turkish Grand National Assembly was a parliament in which the main opposition party, which had 31 seats, won 178 seats this time and its voice was louder compared to the previous term. The morale of the ruling party was very low and the anxiety experienced on election night was at a very high level, especially recorded in the memoirs of the names involved. For the first time, the DP was in power with less than half of the

electorate; However, thanks to the electoral system, it won two-thirds of the seats in parliament. The cadre of the ruling party in the parliament was still in place with its main body; but the member profile of the opposition had changed quite a lot. Many important and influential figures who were opponents of the DP and who were members of the extra-parliamentary opposition, or in the fashionable expression of the period, the “Vigorous Forces”, for the previous seven years, were now in parliament on the benches of the main opposition.

The 1957-1960 period, which can be considered as the long eve of the May 27 coup d'état, is remembered as the years when the relations between the government and the opposition were quite tense. The military coup carried out by opposition elements outside parliament was justified by the belief that the parliament, which was the place where legitimate politics could be conducted, no longer had this opportunity. The first two years of the 11th Parliament were relatively calm compared to the last two, but the nine years of DP rule were no longer compared to the suffocating atmosphere of the single-party years, but to the prosperous years of 1950-1954. However, after 1958, it was known that committees were established to overthrow the government, even before any of the reasons cited as the reason for the overthrow of the DP government were present. This means that the motivation, the plan for staging a coup to overthrow the government and the potential for the division of labor of certain elements in this planning were always present. Indeed, just before and after the coup, while none of the propaganda, which was overwhelmingly disinformation, about why the Menderes regime was illegitimate and why May 27 was a white revolution, was present in the first two legislative terms, the coup was a plan B for seizing power if it would not happen through elections, with the active elements of the press, army and CHP of the period.

One of the most important features of the 11th term of the parliament, when compared to other legislative periods in the history of the Turkish parliament, was that almost all of its members who were members of the ruling party were tried as defendants in a system in which one of the universal principles of law, the right to be tried in an ordinary court, was violated. The so-called constitutional violation trial, which carries the death penalty: The parliamentarians were put on trial for voting in favor of unconstitutional laws in the legislative parliament. In fact, some members by the chief prosecutor of the court; Although they proved that they did not vote, they were accused that if they had been found, they would have voted for acceptance. The recorded speeches in the Parliamentary Records show that during the negotiations taking place in the parliament regarding the period, the ruling party leaders were able to remain extremely calm against accusations that far exceeded the limits of criticism by the opposition, and gave reasonable and logical answers. At this point, some monographs state that members of the government made verbal and physical attacks against the opposition, violated the parliamentary immunity, and prevented the parliamentary debates from being conveyed to the public. Apart from this, no censorship was applied to the voicing and recording of even the harshest of the opposition's criticisms.

The legislature of the process leading up to May 27; Compared to the previous two periods, it is seen that it was a parliament in which the opposition were more represented in terms of quantity.

11. Dönem Tbm̄m'deki Yasama Faaliyetleri ve Etkin Şahsiyetler Üzerine...

The most vocal and responsive initiative of the parliament of the period was to bring a council consisting of members who would work as a Parliamentary Investigation Commission into the body. In this study, the legislative activities of the 11th Term Turkish Grand National Assembly before and after, and especially the economic and political developments that were effective in the lead up to May 27, as well as some prominent figures were emphasized.